

UDIO PLEMSTVA U STANOVNIŠTVU DUBROVNIKA U TRENUTKU ZATVARANJA VIJEĆA 1332. GODINE

U Veneciji je proces zatvaranja vijeća započeo 1297. a završio 1323. godine. U Dubrovniku je Veliko vijeće zatvoreno 35 godina kasnije, 1332. godine. Dubrovčani su slijedili venecijanski uzor, s time što je u Dubrovniku cilj te legislativne akcije bio isključivo preventivan: spriječiti "prirodni" priljev vlastele. Analiza strukture stanovništva Dubrovnika u vrijeme zatvaranja vijeća pokazuje da je dotad dubrovački vlasteoski krug bio vrlo širok. Udio plemstva iznosio je oko 40% ukupnog gradskog stanovništva, a ostatak su činili doseljenici prve generacije (*habitatores*) i marginalne skupine. Prije zatvaranja vijeća potomci doseljenika na lagan su način prelazili u viši status (*cives*) i pripuštanjem u rad vijeća postajali plemići (*nobiles*). Na taj se način kroz dugo trajanje održavao visoki udio plemstva u ukupnom stanovništvu. Tek zatvaranjem Velikog vijeća vlastela su postala prava elita. Dotad fluidni krug se konzervirao i "prohod" građanstva prema plemstvu postao je nemoguć.

Ključne riječi: Dubrovačka Republika; Venecija; zatvaranje vijeća; plemstvo

Korijeni dubrovačkog plemstva

Nastanak gradskog nobiliteta, kojemu je baza u bogatstvu stečenom na trgovini, u tijesnoj je vezi sa strukturiranjem uprave. Urbanizacijom se gradska dinamika pojačava, traži veću regulaciju i postupno izmiče mogućnostima najšireg narodnog odlučivanja. Time se i na vlasničkoj i na upravnoj razini stvaraju pretpostavke za raslojavanje stanovništva. Kakve će biti posljedice tog razvoja na organizacijskoj (uprava) i statusnoj razini (nobilitet), ovisit će o potrebama stvarnog života,¹ o tradiciji i o vanjskim utjecajima.

¹ Kako stvarni život može dirigirati organizacijski oblik uprave pokazuje primjer udvostručavanja kaznačina u Trstenom i Orašcu. Kaznačinu, kao administrativnu jedinicu, Dubrovnik je naslijedio na novostečevinama (Pelješac, Dubrovačko primorje, Konavle). Takav oblik organizacije uočen je već u 12. stoljeću u Tribuniji (Radoslav Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima od XII do XV veka*. Zemun: SKA, Spomenik LXVI, 1926: 89), ali vrlo rano i u dubrovačkoj Astoreji (Ante Marinović, »Lopudska Universitas.« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 3 (1954): 197-198; Josip Lučić, »Uprava u Župi dubrovačkoj.« *Zbornik Župe dubrovačke* (1985): 106-115). Kaznačina je načelno obuhvaćala jedno selo. Na čelu joj je stajao kaznac (glavar sela) koji je jednom godišnje biran na pučkom zboru (o kaznacu i njegovim dužnostima opširnije vidi u: Nella Lonza, *Pod plaštem pravde*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 99-102). Vremenom su neka sela (Trsteno i Orašac), brojčano narasla i način odlučivanja u kaznačini (zbor) nije više bio efikasan. Tad je selo administrativno podijeljeno u dvije kaznačine, pa je pola sela činilo jednu, a pola sela drugu kaznačinu. Zbog malih

Danas više nije prijeporno da je Dubrovnik nastao i prije propasti Epidaura, kao lučka stanica na antičkom plovnom putu. Propašću Epidaura preuzeo je ulogu lokalnog središta. Prema Zdenki Janeković-Römer, "podjela komunalnog stanovništva na *cives* i *populus*, te postojanje skupštine i vijeća, tragovi su rimske municipalne tradicije."² Dubrovnik je baštiniio antički i bizantski³ upravni ustroj, pri čemu ostaje otvoreno pitanje koliko je taj ustroj bio autohton,⁴ a koliko je proizlazio iz epidaurskog naslijeđa. "Porfirogenetov popis uglednih Epidaurana koji su preselili u Raguzij i tradicija nekih dubrovačkih vlasteoskih rodova" - prema Zdenki Janeković-Römer - "upućuju na razmišljanje o ulozi tih došljaka u oblikovanju ranosrednjovjekovnog ustroja grada i genezi vlastele"⁵ i, uz sav oprez da je dubrovačka tradicija također mogla slijediti "opća nagnuća" mnogih europskih gradova, nastojeći "utemeljiti svoje porijeklo u neprijeporno plemićkoj tradiciji",⁶ dopušta "pretpostavku da su preživjele epidaurske obitelji činile jezgru prvotne elite, u koju su se kasnije uklapale istaknute slavenske obitelji doseljene iz zaleđa."⁷

Kasnije će se sustav uprave mijenjati u skladu s novim utjecajima. Ludwig Steindorff tako smatra da su dalmatinske komune (pa tako i Dubrovačka), koje definira "kao savez pojedinaca osnovanog na zajedničkoj zakletvi", nastale na temelju utjecaja sjevernotalijanskih gradova u 11. i 12. stoljeću.⁸ "Mit o suverenitetu koji pripada općini po volji njezinih građana i koji zbog toga ima vrhunski autoritet," pak, rezultat je činjenice da Dubrovnik, kao i druge dalmatinske komune, nisu dobili "suverenitet od pape ili svjetovnih vladara,⁹ nego su ga stekle postupnim odumiranjem bizantske vlasti i prenošenjem nadležnosti na autonomna općinska tijela."¹⁰

nadležnosti na selu način jednostavne razdiobe teritorijalne jedinice bio je dovoljan da se postigne svrha. Grad je, pak, činio funkcionalnu cjelinu, pa bi se umjesto jednostavne razdiobe teritorijalnih jedinica tada posegnulo za stvaranjem predstavničkog tijela.

² Zdenka Janeković-Römer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999: 57.

³ Opširnije o tome, vidi: Jadran Ferluga, *Vizantiska uprava u Dalmaciji*. Beograd: Vizantološki institut SAN, 1957: 7-119. O nobilitetu u Italiji u vrijeme bizantske vladavine, vidi: Vera von Falkenhausen, »A Provincial Aristocracy: the Byzantine Provinces in Southern Italy (9th-11th Century).«, u: *The Byzantine Aristocracy IX to XIII Centuries*, ur. Michael Angold. Oxford: B.A.R., 1984: 211-235.

⁴ Što je bilo prije propasti Epidaura? Je li Dubrovnik bio već dovoljno velik i dovoljno snažan da se u njemu već tada mogao razviti i nobilitet? Iako još uvijek premalo znamo o najranijoj povijesti Grada da bismo o tome mogli kvalitetno raspravljati, ne smijemo tu mogućnost zanemariti.

⁵ Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 41-42.

⁶ Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 42-43.

⁷ Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 45.

⁸ Ludwig Steindorff, »Stari svijet i novo doba. O formiranju komuna na istočnoj obali Jadrana.« *Staro-hrvatska prosvjeta* 16 (1986): 141-142.

⁹ Kao što je to, primjerice, dobio Zagreb od Bele IV.

¹⁰ Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 57.

Dubrovački nobilitet, dakle, vjerojatno je stvoren u dugotrajnom procesu koji je, naslonjen na tradiciju (autohtoni Raguzejci → epidaurski Romani → doseljeni Romani → doseljeni Slaveni), uvjetovan bogatstvom i motiviran zaštitom statusa (domaći vlasnici nekretnina → ozbiljni pretendenti doseljenici → potencijalni pretendenti stranci), pratio ekonomsko-socijalni razvoj grada (luka → trgovište → lokalno središte → etablirani grad). Kasnije se razvijao usporedo s razvojem institucionalnih oblika vlasti (narodna skupština → priznavanje građanstva /*cives*/ → osnivanje vijeća → priznavanje plemstva /građanstva koje može sudjelovati u radu vijeća/ → zatvaranje vijeća / tj. potpuna zaštita vlasti i vlasništva kroz neprobojnost pristupa/) i velike poticaje dobivao teritorijalnim širenjima (Astarea, Elafiti → /Lastovo, Mljet/ → Pelješac → brdski dijelovi Astoreje → Dubrovačko primorje → Konavle).

Transformacija *cives* u “nobiles”

Raslojavanje stanovništva odvijalo se u Dubrovniku spontano, pri čemu su bile odlučujuće dvije komponente: odnos između bogatijih i siromašnijih (*cives* - *populus*) i odnos prema došljacima kao potencijalnim pretendentima na imovinu (*populus* i *cives* - *habitatores* i *forenses*). Ta dva odnosa razrješavala su se na različite načine.

Odnos *cives* - *populus* razrješavao se razvojem uprave, stvaranjem vijeća u kojima su *cives* ostvarivali dominaciju. Taj se odnos s vremenom polarizirao. Sloj građana (*cives*) se kretao u smjeru formiranja plemstva, a puk (*populus*) se, izuzet od upravljačkih funkcija, zadržao na razini populacije koja “opslužuje” grad i osigurava njegovo funkcioniranje (obrtnici, vojnici, bremenari, služinčad i sl.), odnosno marginalnih skupina.

Odnos pučana i građana naspram strancima i doseljenicima (*forenses* i *habitatores*), pak, razrješavao se stvaranjem diskriminirajućih pravila. Najniža razina diferencijacije neminovno je bila bazirana na strahu od pridošlica i njihove moguće uzurpacije stečenih prava starosjedilaca. Oni koji su rođeni u gradu i smatraju se njegovim baštinicima, podigli su zid pred došljake koji su imali namjeru ostate. Put od stranca do pučanina ili građanina prolazio je kroz asimilatorne mehanizme, uz moguća statusna preskakanja. Status građanina mogao se zaslužiti nekim pothvatom, ugledom stečenim kroz rad na korist zajednice, imetkom, ženidbom s građankom. Što je grad bio manji, to je put od stranca do građanina bio lakši, a očitovao se u uključivanju došljaka u odlučivanje, u mogućnost sudjelovanja na “zboru”.

Razvojem grada komplicira se način upravljanja. Odlučivanje na “zboru” građana postaje neefikasno, pa među građanima (*cives*) dolazi do sljedeće podjele

- na one kojima je, zahvaljujući sposobnosti, ugledu ili bogatstvu, povjereno upravljanje i one kojima nije. Taj "upravlački" sloj građanstva postupno izrasta u plemstvo (*nobiles*).

Ne zna se kada su utemeljena dubrovačka vijeća. No posve je izvjesno da završna struktura političke vlasti (knez - Vijeće umoljenih - Malo vijeće - Veliko vijeće) nije uspostavljena u jednom trenutku, već je imala nekoliko stadija. Sve do kraja 12. stoljeća izvori potvrđuju politički subjektivitet cjelokupnog puka. Prema ispravi iz 1050/5. godine, lokrumskom je samostanu, uz pristanak cjelokupnog puka (*ex consensu omni populo*) dodijeljeno imanje koje mu je ostavio svećenik Dominik.¹¹ Godine 1169. ugovor s Pisom sklapaju konzuli i svi pučani grada Dubrovnika (pizanski izaslanici obraćaju se *consulibus et universo populo supradicte civitatis Ragusii*).¹² Može se, dakle, predmijevati da u tom trenutku još uvijek ne postoji Veliko vijeće, nego ulogu najšireg tijela vlasti igra narodna (gradska) skupština, a u njoj su i plemići i neplemići, tj. predstavnici svih stanovnika i predstavnici klera.¹³

Prema tradiciji koju prenose dubrovački kroničari Anonim¹⁴ i Ragnina,¹⁵ do diferencijacije među građanima došlo je nakon što je 743. godine veća skupina vlašskog¹⁶ stanovništva, među kojima je bio i jedan iz roda Pecorario koji se nazivao "velikim katunarom" (*chatunar grande*), bježeći od tiranije kralja Radoslava s velikim imetkom doselila iz Bosne.¹⁷ Bogati su došljaci doselili "s velikim brojem ljudi i stoke i velikim blagom u zlatu i srebru. U grad su unijeli svoje običaje, slavlja i svetke i zavladao *a modo della nation Bosnese*, na način Bosanaca", držali su se kao kneževi i svatko je "od njih imao majordoma i čitavu hijerarhiju slugu".

¹¹ J. Lučić, Povijest Dubrovnika od VII stoljeća do godine 1205. Dubrovnik: Historijski institut JAZU u Dubrovniku, 1973: 121.

¹² Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, II, prir. Tadija Smičiklas. Zagreb: JAZU, 1904: 124; J. Lučić, Povijest Dubrovnika od VII stoljeća do godine 1205.: 121.

¹³ O sudjelovanju klera u vlasti, vidi: Z. Janeković-Römer, Okvir slobode: 57-59, passim.

¹⁴ »Li Annali della nobilissima republica di Ragusa.«, u: Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina, prir. Speratus Nodilo. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, 1883: 8-9, 152.

¹⁵ Nicolò Ragnina, »Annali di Ragusa.«, u: Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina, prir. Speratus Nodilo. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, 1883: 180-181, 183.

¹⁶ Medini ispravno kaže: "Čini se pak da se kasnije htjelo ovoj vijesti o silasku Vlaha u Dubrovnik umanjiti znamenitost... Ranjina izbjegava riječ: Īmurlachi' te je upotrebljava jedino za slugu. Rastić je vijest o silasku Vlaha u Dubrovnik naprosto ispustio. Ovo zaziranje od imena Vlah javlja se, može se reći, tek u 15 v. U 13 i 14 vijeku Dubrovčani su o Vlasima imali sasvim drugo mišljenje te nastojali da ih što bolje vežu s Dubrovnikom te tako osiguraju gradu njihovu pomoć u kopnenoj trgovini..." (Milorad Medini, Starine dubrovačke. Dubrovnik: Štamparija Jadran, 1935: 101).

¹⁷ »Li Annali della nobilissima republica di Ragusa.«: 8.

Podijelili su "zatečeno stanovništvo na plemiće, pučane i sluge. Među pučanima su se izdigli članovi družina novopridošlih velikaša: naredbenici, knežaci, čuvari, konjušari i sokolari".¹⁸ Takav način društvenog raslojavanja, koji sugerira da je društvena podjela "došla izvana", navodi Zdenka Janeković-Römer, "doista podsjeća na hijerarhije koje se stvaraju u ranosrednjovjekovnim balkanskim državama", no posve ispravno dodaje "da naglasak treba staviti na bogatstvo tih došljaka, koje je izazvalo društveni rascjep".¹⁹ Drugim riječima: pokuša li se iščitati istinita jezgra ove tradicije (datacija ostaje, dakako, vrlo upitna), ne treba je toliko vezivati uz *modo della nation Bosnese* i samu migraciju iz Bosne, koliko uz širenje Grada u kojemu se stvara konglomerat starosjedilačkoga romanskog i pridošlog slavenskog stanovništva i u kojemu dolazi do raslojavanja među stanovništvom, pri čemu u raslojavanju sudjeluju svi - i starosjedoci i došljaci.

Plemići (*nobiles*) se prvi put spominju u ispravi iz 1023. godine,²⁰ no vjerojatno je taj sloj stanovništva postojao znatno ranije od prvog spomena ("ususret" maloprije opisanoj tradiciji), jer su postojali i svi uvjeti za njegovo formiranje. Zemljovlasnička baza bila je stvorena kad se dubrovački posjed proširio na Astoreju i Elafite, a to se dogodilo prije sredine 10. stoljeća. S druge strane, sam Grad već je bio dovoljno razvijen da je u operativnom smislu efikasna uprava bila nemoguća na razini cijeloga puka. Prvotna organizacija, koja je mogla imati samo dvije instance - gradsku skupštinu i glavara na čelu, morala je, dakle, znatno prije 1023. godine dobiti međuinštanu - vijeće koje će operativno pripremati i provoditi odluke gradske skupštine (zboru). Razvoj je vjerojatno tekao "korak po korak", prvo stvaranjem jednog tijela s političkim, upravnim i sudskim funkcijama (*consules*),²¹ koje će s razvojem grada postati preopterećeno, pa će se sudska, upravna i politička funkcija razdvojiti. Najvažnije političke odluke donosit će se u Vijeću umoljenih (Senatu, tijelu sastavljenom od mudraca, *sapientes*), a operativno će ih pripremati Malo vijeće kao najvažnije upravno tijelo. Suci će se birati posebno i njihove nadležnosti će s vremenom sve više pripadati pravnoj, a sve manje političkoj ili upravnoj sferi.²² Posljednji

¹⁸ Z. Janeković-Römer, Okvir slobode: 47.

¹⁹ Z. Janeković-Römer, Okvir slobode: 47.

²⁰ J. Lučić, Povijest Dubrovnika od VII stoljeća do godine 1205.: 120.

²¹ O razvoju konzulata u Italiji u 11. stoljeću i u dalmatinskim komunama, vidi: Tomislav Raukar, »Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću.« Historijski zbornik 33-34 (1980-1981): 169-170; Ž. Radić, »Neki aspekti kontrole upravitelja srednjovjekovnih gradova, s osvrtom na splitsko statutarno pravo.«: 186-187.

²² Ovakav razvoj sugerira i Vinko Foretić: "U ranijim stoljećima sudske i upravne poslove obavljali su članovi Malog vijeća, suce su nazivali latinski *judices* i *consules*. Kasnije se sudstvo odijelilo od uprave, ali suci su se i dalje jednako nazivali" (V. Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808., I: 151).

korak bio je stvaranje Velikog vijeća, kojim je zapravo reducirana Gradska skupština, tj. svedena ne više na predstavnike svih gradskih domova, nego samo na predstavnike elite.²³ No, "Pučka skupština" zadržat će se kao relikv sve do kraja 14. stoljeća (posljednji put se spominje 1394. godine) i sudjelovati u referendumskom odlučivanju o najbitnijim stvarima (primjerice prihvatanje Statuta iz 1272. godine).²⁴

Jedna od većih administrativnih reformi provedena je nakon što su Mlečani 1205. godine preuzeli vrhovništvo nad Dubrovnikom. Mlečani su postupno osigurali potpunu kontrolu izbora najviših tijela vlasti. Sam knez bio je Mlečanin. On je, kako govori Statut iz 1272. godine, od ljudi "podrijetlom i rodom iz grada Dubrovnika", imenovao na godinu dana svoga zamjenika, 5 sudaca i 6 vijećnika Malog vijeća. Malo vijeće, pak, zajedno s knezom, biralo je sve ostale dužnosnike, pa tako i Veliko vijeće.²⁵

Opisan mogući razvoj gradske uprave bio je paralelan, ali ne i sukladan s razvojem plemstva. Naime, gradska se uprava širila u skladu sa stvarnim životom, prateći potrebe rastućega grada za efikasnom organizacijom. Stvaranje plemstva, pak, bila je personalna statusna konzekvenca, obilježavanje "teritorija moći", cementiranje stečenih prava. Razvoj plemstva kasnio je za razvojem uprave sankcionirajući prošlost, dok je organizacija uprave izražavala sadašnjost. Zato je u razvoju plemstva bitna bila tradicija, "izvlačenje" prava iz prošlosti, koja će nadjačavati prava iz sadašnjosti. U tom svjetlu vjerojatno treba promatrati i epidaursku tradiciju kod nekih, kasnije etabliranih vlasteoskih rodova, koja sugerira da jezgru plemićkih rodova čine epidaurski izbjeglice. No to pouzdano ne možemo znati. Čini se vjerojatnijim da plemstvo nastaje ipak nešto kasnije, tek nakon stvaranja prvoga vijeća, a to je moglo biti možda u 8. stoljeću (kako sugerira tradicija), 9. ili čak i 10. stoljeću, kada je imenovanje (ili izbor) u vijeće moglo pružiti i formalni razlog plemićke legitimacije. S obzirom na protočnost gradske skupštine, u koju su u početku ulazili i predstavnici iz puka, u vijeće su mogli biti imenovani (ili izabrani) i pripadnici rodova koji su doselili nakon epidaurske katastrofe. Stoga je već u začetku plemstvo činilo konglomerat koji je reprezentirao cjelokupno tadašnje dubrovačko stanovništvo, u okviru kojega je, najvjerojatnije, dio doista i pripadao potomcima epidaurskih izbjeglica, koji su onda tu činjenicu smatrali statusno relevantnom, držeći da bi trebali imati određene prednosti u odnosu na kasnije pristigle rodove.

²³ O razvoju i funkcioniranju Velikog vijeća u Splitu, vidi: Tomislav Raukar, »"Consilium generale" i sustav vladanja u Splitu u XIV stoljeću.« Historijski zbornik 37 (1984): 87-103.

²⁴ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, I. Zagreb: NZMZH, 1980: 122.

²⁵ Statut grada Dubrovnika, prir. i prev. Ante Šoljić, Zdravko Šundrica i Ivo Veselić. Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2002, I, 3. Vidi i: V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, I: 122.

Iako nema sumnje da je moć elite s vremenom rasla, do zatvaranja vijeća u 14. stoljeću prijelaz iz *cives* u *nobiles* nije bio nepremostiva prepreka. Nije se odvijao uz pomoć pravnih mehanizama, nego ga je diktirao stvarni život. Građanin bi vjerojatno postao plemićem u trenutku kad bi kao predstavnik svoje *casate* bio pripušten upravljačkim funkcijama.

Sve su naznake da je u trenutku zatvaranja vijeća 1332. godine, kada je "prohod" građanstva prema plemstvu postao nemoguć, vlasteoski krug činio vrlo visok udio dubrovačkog stanovništva. Godine 1300, prema procjeni,²⁶ vlasteli je pripadalo 1.675 osoba, odnosno, računajući i služinčad, pod krovovima vlasteoskih kuća živjelo je oko 2.500 ljudi (tablica 1). Prema Krivošićevoj procjeni rađenoj na temelju uvažavanja veličine urbanog prostora, koju držim vrlo realnom, Dubrovnik je krajem 13. stoljeća imao oko 3.500 stanovnika.²⁷ Prva polovica 14. stoljeća bila je razdoblje pozitivnih demografskih kretanja do 1348. godine, kada je strašna kuga prekinula taj trend. U trenutku zatvaranja vijeća 1332. godine, vlasteoski je krug vjerojatno brojio više od 1.700 osoba, u vlasteoskim je kućama živjelo oko 2.700 ljudi, a sam Grad približio se, ili možda čak i dosegao broj od 4.000 stanovnika.

²⁶ Procjena broja vlastele moguća je zahvaljujući iznimno bogatoj građi Dubrovačkog arhiva, u dugom vremenskom kontinuitetu sačuvanih serija ženidbenih ugovora (*Pacta matrimonialia*), miraza (*Libri dotium*), oporuka (*Testamenta Notariae*) i popisa dužnosnika (*Specchio*), te matičnih knjiga koje će zbog uništenja u požaru biskupskog dvora u vrijeme velikog potresa 1667. godine biti dostupne tek od druge polovice 17. stoljeća. Ta vrela omogućila su slaganje kvalitetnih genealoških tablica, koje su poslužile za utvrđivanje pouzdanog broja *casata* i tako postale podloga za procjenu broja vlastele u polustoljetnim intervalima od 1300. do 1800. godine. Prilikom procjene je izvršena korekcija zbog genealoških praznina. Osobe promakle genealoškoj registraciji su: a) mali broj muške vlastele koji su ušli u kler prije ulaska u Veliko vijeće, a pritom nisu bili registrirani u nekom drugom arhivskom vrelu, kao i poneki neoženjeni vlastelin u razdoblju prije uspostave arhivske serije *Specchio* (1440. godine); b) određeni broj neregistriranih neudatih vladika koje ili nisu bile spomenute u oporuci svojih roditelja ili braće, ili pak njihovi roditelji nisu načinili oporuku, a istodobno nisu bile registrirane ni u nekom drugom vrelu i c) djeca umrla u dječjoj dobi koja nisu "uhvaćena" nekim vrelom jer su, primjerice, umrla prije oporuke svojih roditelja, kao i onaj udio preživjele djece koji se kasnije neće oženiti ili udati, a neće biti detektiran u drugim vrelima. Opširnije o načinu kako su izvršene korekcije i o samoj procjeni, vidi u: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, knjiga 1: *Korijeni, struktura i kretanje vlasteoskih rodova kroz stoljeća*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.

²⁷ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1990: 51.

Tablica 1. Procjena ukupnog broja vlastele i ukupnog broja članova vlasteoskih kućanstava u polustoljetnim intervalima (1300.-1800.) na temelju genealoške analize

Godina	Broj casata (kućanstava)	Broj vlastele	Broj osoba u vlasteoskim kućanstvima (vlastela + služinčad)
1300.	253	1675	2512
1350.	239	1303	1954
1400.	128	907	1452
1450.	245	1515	2576
1500.	331	1963	3337
1550.	267	1565	2661
1600.	229	1234	2222
1650.	128	699	1258
1700.	83	420	798
1750.	71	388	737
1800.	72	314	628

Izvor: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, knjiga 1: Korijeni, struktura i kretanje vlasteoskih rodova kroz stoljeća. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011: tablice 39 i 43.

Ovi brojevi pokazuju da je u trenutku zatvaranja vijeća vlasteoski krug premašivao 40% ukupnog stanovništva. Pribrojimo li služinčad (roblje), 2/3 stanovništva živjelo je u vlasteoskim kućama. Ostalu 1/3 stanovništva činili su pekari, mesari, postolari, krojači i ini obrtnici, trgovci, pomorci, zduri i *soldati*, poneki liječnik ili *špičar*, mahom doseljenici prve generacije (*habitatores*²⁸), koji se još nisu afirmirali u Gradu, tj. stekli status građana. Drugim riječima: dubrovačkom vlasteoskom krugu pripadali su zapravo gotovo svi dubrovački građani (*cives*).

Da bi se lakše razumjele te relacije, povlačim paralelu sa strukturom stanovništva Dubrovnika 1817. godine. Te je godine u gradu Dubrovniku živjelo 5.598 ljudi. Od toga ih je 2.749 (49,10%) bilo rođeno u Dubrovniku, a 2.849 (50,90%) su činili doseljenici (tablica 2).²⁹ "Srednjovjekovnom" terminologijom:

²⁸ Iz kasnijih dubrovačkih vrela nedvojbeno se genealoškom metodom utvrđuje da izraz *habitante* bez iznimke označava doseljenika. Analogno tome, izraz *habitor* u vrelima 13/15. stoljeća također vjerojatno označava doseljenika. *Habitor* je zapravo stranac koji je stekao prebivalište. Njegov potomak će biti *civis* (dakako, ako je rođen u Dubrovniku), njemu se nikad neće pripisati oznaka *habitor*.

²⁹ *Popolazione del Circolo di Ragusa dell'anno 1817*. Okružno poglavarstvo 1817, br. 1239 (Državni arhiv Dubrovnik).

50,90% stanovništva pripadalo bi skupini doseljenika (*habitatores*). Preostalih 49,10% činili bi građani (*cives*), ali i (malodobni) potomci doseljenika koji status građanina još nisu mogli steći. Dakle: da se 1817. godine zatvara vijeće i da u to vijeće ulaze svi dubrovački građani po “srednjovjekovnom” kriteriju, jedva da bismo došli do udjela od 40% ukupnog stanovništva Dubrovnika u tom trenutku.

Tablica 2. Struktura stanovništva Dubrovnika 1817. godine po mjestu rođenja

Podrijetlo	Mjesto rođenja		
	Ukupno	Muškarci	Žene
Ukupno	5598	2403	3195
Rođeni u Dubrovniku	2749	1292	1457
Doseljenici	4332	1777	2555

Izvor: Popolazione del Circolo di Ragusa dell'anno 1817. Okružno poglavarstvo 1817, br. 1239 (Državni arhiv Dubrovnik).

Što to zapravo znači? Uzmemo li u obzir da je dubrovački nobilitet, barem prema dubrovačkoj terminologiji, postojao najmanje tri (a možda i pet) stoljeća prije zatvaranja vijeća, udio od preko 40% pripadnika vlasteoskog kruga može se objasniti samo na dva načina: ili je Dubrovnik funkcionirao kao selo u kojem je promjenjivost stanovništva bila neznatna a mogućnost adaptacije doseljenika slaba, pa se stanovništvo obnavljalo isključivo iz vlastitih resursa,³⁰ ili je pak plemstvo bilo otvoreno svakome tko je stekao dubrovačko građanstvo, pa se tako i obnavljalo brзом adaptacijom doseljeničkih rodova. Drukčije se ne može objasniti tako visok udio vlasteoskog tkiva u ukupnom stanovništvu. Iako je seoskih elemenata u najstarijoj prošlosti Dubrovnika bilo, sjetimo se samo legende o doseljenju roda Pecorario koji je sa sobom doveo i veliki broj stoke, mislim da razloge tako visokom udjelu vlasteoskoga tkiva ne trebamo tražiti u tom smjeru, već u otvorenom pristupu lokalnim funkcijama, odnosno u suštinskom poistovjećivanju dubrovačkog građanstva (*cives*) i dubrovačkog plemstva (*nobiles*).

Dakako, postojala je razlika između *cives* i *nobiles*, no vrlo tanahna. Po kojem je kriteriju građanin postajao plemićem pouzdano ne znamo. No, možemo naslutiti. Plemićem je vjerojatno postajao onaj građanin koji je uspio ući u vijeće. Od tog trenutka Dubrovčani bi ga počeli zvati plemićem, ne više građaninom. Ono što je pritom izuzetno važno: status plemića nije bio uvjet za ulazak u vijeće.

³⁰ O sporoj izmjeni stanovništva na selu, vidi primjerice: Nenad Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, I. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1992: 55-59.

Pravo na sudjelovanje u vlasti imao je svaki građanin, a realizacija tog prava davala bi mu oznaku plemića. Drugim riječima: status građanina (koji istodobno nije plemić) bio je kratkotrajan - obuhvaćao je samo vrijeme koje je bilo potrebno da doseljenikov (*habitor*) sin postane predstavnik svoje *casate* (glava kuće) i kao takav uđe u vijeće, odnosno, u puno rjeđim slučajevima, kad bi već sam doseljenik, zbog određenih zasluga, stekao status dubrovačkog građanina. Da vijeće nije bilo "ekskluzivni klub" nego se temeljilo na predstavnicima svih građana ili predstavnicima svih *casata*, što je u stvarnosti gotovo stavljalo znak jednakosti između *cives* i *nobiles*, potvrđuje podjela Stonskoga rata (Pelješca).

U podjeli svih novostečevina (Astoreja, Dubrovačko primorje, Konavle), koje su se dogodile više desetljeća nakon zatvaranja vijeća, sudjelovali su uz plemiće i građani. Jedino u podjeli Stonskog rata, koja se zbiva u vrijeme zatvaranja vijeća, sudjeluju samo vlastela, a nema građana (tablica 3). Zašto? Odgovor je jednostavan: zato što u vrijeme podjele Stonskog rata 1336. godine drugih građana osim vlastele uopće nije ni bilo. Svi su imali status plemića. Jedini građanin kojem je dodijeljena zemlja na Stonskom ratu, a da istodobno nije bio i plemić, bio je *Vale de Abram* iz Bara. Njemu je 1320. godine (vjerojatno zbog nekih zasluga) dodijeljeno dubrovačko građanstvo, no nikad nije postao plemić jer je bio doseljenik (*habitor*), a budući da nije imao potomaka plemićki status nije naknadno stečen.³¹

Potvrdu takvom razmišljanju daje analiza kruga dubrovačkih građana okupljenih u bratovštini Sv. Antuna (tzv. antunina). Antuninski rodovi, svi osim onih koji pripadaju starim plemićkim rodovima koji su vremenom iz nekog razloga izgubili plemićki status (primjerice Dersa, Maxio, Menze), doselili su u Dubrovnik poslije zatvaranja vijeća. Zašto među njima nema rodova koji su doselili prije zatvaranja vijeća? Zbog toga jer su ti ranije doseljeni rodovi opisanim mehanizmom ušli u plemićki krug. Oni, koji su doselili kasnije, iako su bogatstvom i ugledom parirali vlasteli, zbog činjenice da je vijeće nakon zatvaranja postalo neprobojno nisu mogli ući u vlasteoski krug, kao što bi ušli da su doselili stoljeće ranije. Bratovština Sv. Antuna zapravo je i osnovana kao supstitut, jedan vid "rezervnog plemstva", koji sankcionira životnu realnost u skladu s novim pravilima. Drugim riječima: da vijeće nije zatvoreno, ta bratovština vjerojatno nikada ne bi ni bila osnovana, a antuninski rodovi bili bi uključeni u patricijat.

³¹ Valentinu Srdevom de Abran dodijeljeno je 26. veljače 1320. dubrovačko građanstvo (Irmgard Mahnken, Dubrovački patricijat u XIV veku, I. Beograd: SANU, posebna izdanja, knj. 340, 1960: 91). U najstarijoj zemljišnoj knjizi iz 1336. godine zove se Abram Antibaranus (Josip Lučić, »Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj - Dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz 1336.« Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku 18 (1980): 62).

Tablica 3. Sudionici podjele zemlje na novostečevinama

Sudionici	Pelješac 1336.		Astarea 1366.		Dubrovačko primorje 1399.		Konavle (Sandaljev dio) 1423.		Konavle (Pavlovićev dio) 1427.	
	Broj dijelova	%	Broj dijelova	%	Broj dijelova	%	Broj dijelova	%	Broj dijelova	%
<i>Ukupno</i>	274,00	100,00	238,75	100,00	290,00	100,00	360,00	100,00	379,75	100,00
Vlastela	267,50	97,63	178,50	74,76	236,25	81,47	283,50	78,75	304,50	80,18
Pučki ogranci vlasteoskih rodova	1,00	0,37	6,50	2,72	6,50	2,24	6,75	1,88	6,50	1,71
Dubrovački građani i pučani	0,50	0,18	52,50	21,99	43,50	15,00	42,75	11,88	42,50	11,19
Lokalno stanovništvo	5,00	1,82	-	0,00	-	0,00	-	0,00	-	0,00
Strani velikaši	-	0,00	-	0,00	3,75	1,29	1,25	0,35	12,50	3,29
Dubrovačka općina	-	0,00	1,25	0,52	-	0,00	15,75	4,38	3,75	0,99
Crkva	-	0,00	-	0,00	-	0,00	10,00	2,78	10,00	2,63

Napomena: 22 dijela na Pelješcu, čiji vlasnici nisu utvrđeni, isključeni su iz obračuna.

Izvor: Nenad Vekarić, Pelješka naselja u 14. stoljeću. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1989: 20-25; Josip Lučić, *flStjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.* « Arhivski vjesnik 11-12 (1968-1969): 158-181; *Libro negro del Astarea*, prir. Ante Marinović. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2005: 43-62; *Libro rosso - nunc "Matica" sed non recte dictus* (partem ultimam scripsit Nicolaus filius Antonii Cancellarii), ser. 12 (Cathastichum), sv. 4 (Državni arhiv Dubrovnik).

Zatvaranje vijeća: transformacija "nobiles" u nobiles

Kako ćemo terminološki razlučiti pojmove dubrovačkog plemstva i građanstva manje je važno pitanje. Slijedimo li suštinu stvari, dubrovačko plemstvo u pravom smislu postoji tek od trenutka zatvaranja vijeća. Tek tada vlastela dobiva obilježje ekskluzivnosti, tek tada postaje pravom elitom. Do trenutka zatvaranja vijeća u Dubrovniku postoji građanstvo (građani s političkim pravima, koji mogu sudjelovati u vlasti) i puk (stanovnici, najčešće novodoseljeni, koji još nisu stekli politička prava). Od trenutka zatvaranja vijeća postoji jedan sloj stanovništva više: plemstvo (građani s političkim pravima), građanstvo (građani koji će ugledom i imetkom s vremenom steći status sličan građanstvu prije zatvaranja vijeća, ali bez mogućnosti sudjelovanja u vlasti, što će se zatim supstituirati kroz članstvo u bratovštini Sv. Antuna) i pučanstvo, koje će imati iste karakteristike kao i prije zatvaranja vijeća.³² Ili, poštujemo li terminologiju starih Dubrovčana:

³² Vidi o tome i: T. Raukar, »Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću.«: 180-183.

dubrovačko plemstvo postoji i prije zatvaranja vijeća, ali je otvorenog tipa i apsorбира najveći dio stanovništva. Nakon zatvaranja vijeća dotad fluidni krug se konzervira, postaje ekskluzivan, gubi prirodni način obnavljanja i samim tim na dulji rok stvara preduvjete za vlastitu propast.

Treća faza razvoja dubrovačkog plemstva, dakle, dogodila se zatvaranjem vijeća 12. svibnja 1332. godinu dana prije stjecanja poluotoka Pelješca. Tada su u Malom vijeću izabrana tri "mudra čovjeka": Marin Šimunov Binçola (oko 1270-oko 1339), Junije Junijev Dersa (oko 1267-1348) i Martol Marinov Çereva (oko 1295-1349), sa zadatkom da popišu sve tadašnje članove Velikog vijeća, kao i sve one koji to nisu, ali su dostojni da budu.³³ U prethodnoj, istoga dana donesenoj odluci, kojom se svim članovima Velikog vijeća zabranjuje trgovanje mesom, naznačen je i kriterij po kojemu se odlučuje tko treba ući u taj popis: svi oni čiji su otac ili djed bili ili jesu u Velikom vijeću.³⁴

Prema Irmgard Mahnken, to je bio trenutak kada je zatvoreno Veliko vijeće.³⁵ Nedeljковиć, međutim, smatra da odluke donesene 1332. godine nemaju konstitutivni karakter, tvrdeći da je dubrovačko Veliko vijeće zatvoreno između 1319. i 1324. godine, svakako prije 1325. godine. Nedeljковиć to zaključuje po tome što su, prema sačuvanim vrelima, članovi Velikog vijeća posljednji put imenovani u rujnu 1319. godine, a kako knjige Reformacija od 17. lipnja 1320. do 17. lipnja 1325. godine nisu sačuvane, ne zna se je li to imenovanje doista bilo posljednje ili je posljednje bilo nekoliko godina kasnije. Glavne razloge zatvaranja vijeća Nedeljковиć vidi u snaženju domaće vlasti prema mletačkom knezu, koji je dotad imenovao članove vijeća. Onog trenutka kad je donesena odluka o zatvaranju vijeća, više ih nije bilo potrebno imenovati, jer su oni to bili i postajali po određenom automatizmu. Odluka iz 1332. godine, prema Nedeljковиću, zapravo je odluka o proširenju već zatvorenog vijeća.³⁶

Iako je Nedeljковиćeva argumentacija logična, mislim da mu je jedan detalj promaknuo i zbog toga smatram da je konstitutivna upravo odluka iz 1332.

³³ Die XII. madii... Item in eodem minori consilio captum fuit et deliberatum, quod debeant elligi III boni homines ad scribendum et reducendum in scriptis omnes qui ad presens sunt de maiori consilio, et alios qui videbuntur eis fore dignos esse de maiori consilio... - Fuerunt electi supra predictis: - Marinus de Binçola, Junius Dersa et Martolus de Çereva (Monumenta ragusina /dalje: MR/. Libri reformationum, II. Zagrabiæ: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium V, prir. Josephus Gelcich, 29, 1897: 349).

³⁴ ...quod nulli qui sint de maiori consilio, vel quorum patres seu avi fuissent vel sint in maiori consilio, possint facere beccariam de aliquibus bestiis, vel standum ad bancum ubi venduntur carnes ad recipiendum denarios ex carnibus que venduntur... (MR, V: 349).

³⁵ I. Mahnken, Dubrovački patricijat u XIV veku, I: 34, 85. Vidi i: Z. Janeković-Römer, Okvir slobode: 62-63.

³⁶ Branislav M. Nedeljковиć, »Nekolike karakteristike i opaske o dubrovačkom pravu i državi XIV i XV stoljeća (1358-1460).« Istorijski časopis 18 (1971): 105.

godine. Naime, definicija vlastele iz odluke kojom se zabranjuje trgovina mesom pokazuje da vijeće još nije zatvoreno. Ta prva, doista deklarativna odluka zapravo kazuje da članovi Velikog vijeća nisu svi oni koji će na temelju druge, konstitutivne odluke, donesene istoga dana, to i postati. Prva odluka spominje članove Velikog vijeća i one čiji su otac ili djed **bili** ili **jesu** članovi Velikog vijeća. To znači da se još uvijek u Veliko vijeće ne ulazi po staleškom automatizmu nego imenovanjem. Jer, ako je nekome otac u Velikom vijeću, onda bi i on trebao biti u Velikom vijeću, ukoliko se u Vijeće ulazi po automatizmu. Smisao druge odluke upravo je taj da Veliko vijeće obuhvati sve one koji u njemu nisu, a dostojni su da budu. Prva odluka zapravo samo otkriva tko je dostojan da bude članom Velikog vijeća: to su oni čiji su otac ili djed bili ili jesu njegovi članovi. Stoga odluka iz 1332. godine nije bila odluka o proširenju vlasteoskog kruga, kako misli Nedeljković. Namjera te odluke nije bila da se u taj krug prime neke druge obitelji ili rodovi koji bi toga bili dostojni, već da se njome obuhvati postojeći vlasteoski krug, ali u cijelosti, a ne samo oni koji su bili imenovani u Veliko vijeće. Povjerenstvo od tri člana imalo je zadatak napraviti cjeloviti popis onih koji su već članovi Velikog vijeća i onih koji su dostojni da to budu, a to su oni čiji su otac ili djed bili ili jesu njegovi članovi, odnosno u stvarnosti, punoljetni sinovi i braća članova Velikog vijeća i djeca i braća umrlih članova Velikog vijeća.

Ustanovljenjem tog popisa, Veliko vijeće konačno je zatvoreno. Tog je trenutka krug plemića postao neprobojan za građane. Tada prijelaz iz *cives* u *nobiles* više nije bio diktiran stvarnim životom, nego pravnim mehanizmom. Tek od tog trenutka možemo govoriti o dubrovačkom plemstvu u pravom smislu riječi.

U Veneciji je proces zatvaranja vijeća započeo 1297. godine, 35 godina ranije nego u Dubrovniku. Završio je 1323. godine. Starija historiografija smatrala je da je primarni cilj te legislativne akcije bio "zamrzavanje" vodećeg položaja dotadašnje elite, "pobjeda oligarhije nad narodom". Primjetivši da se broj članova Velikog vijeća udvostručio, Frederic Lane je zaključio da je elita tada proširena i na neke rodove iz naroda koji dotada nisu imali plemstvo. Prema Gherardu Ortalliju, htjelo se zapravo postići i jedno i drugo: proširiti Vijeće s građanskim rodovima koji su statusno uznapredovali, a istodobno i spriječiti prihvrat novih rodova koji bi to u budućnosti statusom mogli zaslužiti.³⁷ Mletački uzor slijedili

³⁷ O tome opširnije vidi u: Frederic C. Lane, »The Enlargement of the Great Council of Venice.«, u: *Florilegium Historiale*. ur. J. G. Rowe i W. H. Stockdale. Toronto: Essays presented to Wallace Ferguson, 1971: 245; Gerhard Rösch, *Der venezianische Adel bis zur Schliessung des Grossen Rats*. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1989: 168-184; Gerhard Rösch, »The Serrata of the Great Council and Venetian Society, 1286-1323.«, u: *Venice Reconsidered. The History of Civilization of an Italian City-State, 1297-1797.*, ur. John Martin i Dennis Romano. Baltimore-London: The Johns Hopkins University Press, 2000: 67-88; Gherardo Ortalli, »Venedig.«, u: *Lexicon des Mittelalters*, VIII. München: Lexma Verlag, 1997: 1466. Vidi i: Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 65-66; Maria-Teresa Todesco, »Andamento

su i drugi gradovi na istočnoj strani Jadrana. U Splitu je vijeće zatvoreno 1334, u Trogiru 1340. godine, u ostalim dalmatinskim gradovima također tijekom trećeg i četvrtog desetljeća 14. stoljeća.³⁸

Dubrovčani su, nema sumnje, slijedili venecijanski uzor,³⁹ ali njihov temeljni cilj nije bio sukladan venecijanskom, prihvati li se ideja koji je iznio Frederic Lane. U Dubrovniku nema govora da bi cilj zatvaranja Vijeća bio motiviran proširenjem plemićkog kruga, jer je dubrovačko plemstvo i bez zatvaranja Vijeća vrlo brzo apsorbiralo u svoj krug one građane koji bi se statusno izdigli. Cilj zatvaranja vijeća bio je preventivan: spriječiti "prirodni" priljev vlastele. Okolnosti trenutka dale su i poseban razlog zašto zatvoriti vijeće baš u tom trenutku. Naime, iako još nije bio formalno stečen, Stonski rat (Pelješac) je 1332. godine već bio u posjedu Dubrovnika. Zatvaranje vijeća bila je zapravo "priprema" za raspodjelu poluotoka, način da se formalizira pravo na novostečenu zemlju.

demografico della nobiltà veneziana allo specchio delle votazioni nel Maggior Consiglio.« *Ateneo Veneto* 176 (1989): 7-9; Dorit Raines, »Cooptazione, aggregazione e presenza al Maggior Consiglio: le casate del patriziato veneziano, 1297-1797.« *Storia di Venezia - Rivista* 1 (2003): 6-8, *passim*.

³⁸ T. Raukar, »"Consilium generale" i sustav vladanja u Splitu u XIV stoljeću.«: 92-94; Z. Janeković-Römer, *Okvir slobode*: 66-67; Irena Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir. Prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009: 127.

³⁹ Prema Nedeljkiću, zatvaranje dubrovačkog Velikog vijeća bilo je izraz snaženja domaće vlasti prema mletačkome knezu (B. M. Nedeljkić, »Nekolike karakteristike i opaske o dubrovačkom pravu i državi XIV i XV stoljeća (1358-1460)«: 105), no to tumačenje nije uvjerljivo. Činjenica da je mletački knez imenovao članove Velikog vijeća mogla se riješiti mnogo jednostavnije: postignućem da ih više ne imenuje. Nije bilo potrebno zatvarati vijeće.

Zaključak

Analiza strukture stanovništva Dubrovnika u vrijeme zatvaranja vijeća 1332. godine, analiza podjele zemlje Stonskog rata (Pelješca), stečenog 1333. godine, koja vremenski korespondira s vremenom zatvaranja vijeća, kao i analiza vremena doseljenja antuninskih rodova, pokazuju da je do zatvaranja vijeća dubrovački vlasteoski krug obuhvaćao vrlo široku bazu stanovništva. Plemstvo je bilo otvorenog tipa i apsorbiralo je svo građanstvo koje je steklo upravljačka prava. Udio plemstva iznosio je oko 40% ukupnog gradskog stanovništva, a ostatak su činili doseljenici prve generacije (*habitatores*) i marginalne skupine. Potomci doseljenika na lagan su način prelazili u viši status (*cives*) i pripuštanjem u rad vijeća postajali plemići (*nobiles*). Na taj se način kroz dugo trajanje održavao visoki udio plemstva u ukupnom stanovništvu.

Tek zatvaranjem Velikog vijeća vlastela su postala prava elita. Dotad fluidni krug se konzervirao, "prohod" građanstva prema plemstvu postao je nemoguć. Izgubio se prirodni način obnavljanja skupine, pa se u kasnijem povijesnom hodu udio vlastele u ukupnom stanovništvu smanjivao, sve do potpune propasti.

The Portion of the Nobility in the Dubrovnik Population at the Time of the Closing of the Major Council in 1332

Summary

The process of the “closing” of the Venetian Council (the *serrata*) started in 1297 and ended in 1323. The reasons underlying this legislative campaign are much disputed in historiography. According to older historiography, the closure was primarily aimed at “freezing” the elite’s leading position, “oligarchy’s victory over the rest of the people”. This view was challenged by a discovery that the mentioned elite also included some, until that time, non-noble families (Frederic Lane). The closing of the council was probably devised to achieve both: to increase the council by admitting well-off citizen families, but also to prevent the entry of new families, whose future status might have earned them access to this body (Gherardo Ortalli).

The Major Council of Dubrovnik closed thirty-five years after the Venetian one – in 1332. The Ragusans followed the Venetian model, although their motive should not be sought in the expansion of the noble circle, as the Ragusan nobility fairly quickly absorbed all well-established commoners into their rank. The council’s closure was primarily aimed at limitation: to prevent the “natural” inflow into the noble ranks. The analysis of Dubrovnik’s population structure at the time of the council’s closing in 1332 shows that prior to the closing of the council, the Ragusan patrician circle had included a significant portion of the population. The portion of the nobility in the overall city population was around 40%, the rest being composed of the first-generation immigrants (*habitatores*), marginal and other lower social groups. The descendants of the newcomers managed to rise to a higher rank (*cives*) without much hindrance, and win their noble status (*nobiles*) by being admitted into the council membership. In this way, the portion of nobility in the overall population managed to retain its high level over a longer period of time. It was not until the closing of the Major Council that the nobility became the elite in the true sense. A once fluid circle became conserved, the “rise” of the commoners towards the nobility became impossible. This marked an end to the rank’s biological balance. The portion of the nobility in the overall population tended to deplete over the centuries, towards a final decline.

Keywords: the Dubrovnik Republic; Venice; closing of the council; *serrata*, nobility